

Pretvorba spletnega učnega gradiva v tiskano gradivo

Transformation of web-based materials into printed materials

Lea Bregar

lea.bregar@ef.uni-lj.si

Margerita Zagmajster

Andragoški center Slovenije

margerita.zagmajster@acs.si

Povzetek

S širjenjem e-izobraževanja in vse večjo ponudbo spletnih učnih gradiv narašča tudi število tiskanih gradiv, ki so nastala iz spletnih gradiv. V prispevku so na osnovi poznavanja načel ter izkušenj pri razvoju in uporabi spletnih ter tiskanih gradiv prikazani postopki, ki so potrebni z vsebinskega in oblikovnega vidika ter sloga pisanja za smiselno pretvorbo spletnega gradiva v tiskano gradivo. Nekatere posebne okoliščine spodbujajo pretvorbo spletnih gradiv v tiskana gradiva, v splošnem pa velja, da mora odločitev o pretvorbi spletnih učnih gradiv v tiskana temeljiti na skrbnem premisleku o stroških in koristih.

Ključne besede: e-izobraževanje, študij na daljavo, spletno učno gradivo, spletni izobraževalni program, tiskano gradivo

Abstract

In line with growth of e-learning and expanded supply of web-based learning materials increased number of printed materials, derived from web materials have been available. In the paper, principle procedures for turning content, design and writing style of web materials into printed ones are examined. These procedures are based on acknowledgement of basic principles and practical experiences related to web and printed learning materials development and delivery. Some specific circumstances encourage transformation of web-based materials into printed materials. However, generally the decision on this transformation has to rely on profound consideration of related costs and benefits.

Keywords: e-learning, distance education, web-based learning material, web-based course, printed material

1 Uvod

Z razvojem e-izobraževanja se vse več avtorjev on-line oziroma spletnih gradiv odloča, da na osnovi teh gradiv objavi tiskane publikacije (Hedden, 2010). Na prvi pogled je namreč spletni izobraževalni program obetavna bližnjica do tiskanega učbenika ali monografske študije, vendar takšna pretvorba ni nujno koristna in utemeljena ter seveda tudi ne zastoj.

Preden se lotimo priprave učnega gradiva v obliki tiskane knjige na podlagi spletnega gradiva, moramo zato najprej razmisliti, kakšne dodatne koristi bo prinesla knjiga v primerjavi s spletnim gradivom. Hkrati pa moramo vedeti, kolikšni so dodatni stroški zaradi postopkov in prilagoditev, povezanih s pretvorbo spletnega gradiva v knjigo.

Tiskano učno gradivo ima na splošno v primerjavi s spletnimi gradivi določene prednosti. Najbolj očitna prednost je vsekakor enostavna *prenosljivost*, saj za njegovo uporabo ne potrebujemo nikakršne dodatne posebne tehnološke podpore kot na primer računalnika, digitalnega bralnika, ipd. Četudi se je v zadnjem desetletju dostopnost informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) bistveno izboljšala, pa je njena razpoložljivost v določenih okoliščinah ali za določene skupine prebivalstva še vedno omejitveni dejavnik tudi v Sloveniji. Po podatkih SURS je imelo leta 2009 v Sloveniji osebni računalnik 70% gospodinjstev, 64% pa dostop do interneta (SURS, Statistični letopis 2009).

Pri shranjevanju informacij v tiskani obliki se nam ni treba bati, da bo nosilec digitalnih informacij ali predvajalnik zastarel in da na njem zapisane informacije enostavno ne bomo mogli prebrati. Informacije na disketah ali na magnetnih diskih so danes praktično neuporabne. Koliko od nas pa še uporablja računalnike, ki omogočajo dostop do informacij na teh nosilcih?

Predstavniki generacij digitalnih priseljencev (*angl. digital immigrants*)¹ so v glavnem bolj večji iskanja informacij v tiskanih publikacijah kot pa v digitalnih publikacijah. Digitalna pismenost², ki je ena ključnih kompetenc 21. stoletja (Bates, 2009), je pri generacijah rojenih pred štirimi, petimi desetletji v povprečju še vedno dokaj nizka. Posredovanje informacij oziroma novega znanja na tradicionalni način, s tiskanimi publikacijami, je v takih razmerah nedvomno utemeljeno, a to nikakor ne zanika nujnosti usposabljanja teh generacij za učinkovito rabo IKT.

Tiskano učno gradivo torej odlikujeta univerzalna *dostopnost* brez posebnih tehničnih zahtev in *preglednost*. Te lastnosti so po naši presoji še posebej pomembne za *učna gradiva splošne narave*, ki želijo predstaviti določeno tematiko na splošni ravni in so namenjena širokemu krogu uporabnikov.

¹ Izraz digitalni priseljenec označuje posameznika, ki je bil rojen pred pojavom IKT in jo je v določenem obsegu začel uporabljati kasneje, ne pa že v otroštvu. Kategorija digitalnih priseljencev je glede na stopnjo uporabe IKT precej raznolika in zajema tiste, ki imajo odklonilen odnos do IKT in je sploh ne uporabljajo, tiste, ki IKT uporabljajo z odporom oziroma predsodki ter zavzete uporabnike IKT. Poznavanje podkategorij digitalnih priseljencev je posebno pomembno za e-izobraževanje odraslih (OECD/ CERI, 2008).

² Digitalna pismenost je sposobnost razumeti in uporabljati informacije, ki so shranjene s pomočjo računalniške tehnologije na različne načine (formate) in v različnih virih (Gilster, 1997).

Takšno učno gradivo je gradivo o osnovah e-izobraževanja, ki smo ga razvili na Andragoškem centru v okviru projekta Evropskega socialnega sklada³ v obdobju 2004-2007. Zasnovali smo ga tako, da zajema vse poglobljene teme, ki zadevajo posamezne stopnje v življenjskem krogu programa e-izobraževanja: načrtovanje, razvoj, izpeljava, evalvacija. Teme so obravnavane na splošni pregledni ravni.

Gradivo je namenjeno nosilcem izobraževanja odraslih v Sloveniji. Direktorji izobraževalnih ustanov, učitelji v izobraževanju odraslih, svetovalni delavci, vodje oddelkov za izobraževanje odraslih v javnem in zasebnem sektorju, organizatorji izobraževanja odraslih, se vse bolj pogosto soočajo z različnimi vprašanji, povezanimi z e-izobraževanjem, a v Sloveniji so tovrstne informacije posredovane precej razpršeno in parcialno. Vsebine, predstavljene v tem gradivu, so po naši oceni lahko koristne tudi za tiste, ki jih zanima ta oblika izobraževanja v formalnem izobraževanju, kot na primer učitelji v osnovnem, srednjem in visokem šolstvu, študentje, vključeni, v programe, povezane z e-izobraževanjem ipd. Za bolj poglobljeno proučevanje posameznih vidikov e-izobraževanja ta priročnik ne zadošča, pač pa lahko služi kot prvi korak pri temeljitejšem seznanjanju z e-izobraževanjem.

To gradivo smo najprej pripravili kot *spletni program* (<http://www.naberi.si/znanje/eUcenje/>). Uspešna poskusna izpeljava spletnega programa na eni strani in precej nespodbudno stanje na področju e-izobraževanja v Sloveniji, posebej pri izobraževanju odraslih, sta nas spodbudila, da na podlagi spletnega priročnika predstavimo tematiko e-izobraževanja še v tiskani obliki. Pri tem smo predpostavljali, da bo zaradi enostavne dostopnosti, prenosljivosti in preglednosti učno gradivo o osnovah e-izobraževanja doseglo bistveno širši krog zainteresiranih za e-izobraževanje kot spletni program. Gradivo smo pripravili v tiskani obliki priročnika na 328 straneh.⁴

V prispevku bomo najprej predstavili razvoj ter osnovne značilnosti spletnega gradiva o osnovah e-izobraževanja. Nato bomo opisali postopke, ki so bili potrebni z vsebinskega vidika, oblikovnega vidika ter načina predstavitve besedila za smiselno pretvorbo spletnega gradiva v tiskano gradivo. V zaključku bomo povzeli osnovne ugotovitve o omejitvah tiskanih gradiv v primerjavi s spletnimi, o okoliščinah, ki vendarle spodbujajo pretvorbo spletnih gradiv v tiskana in pogojih za kakovostno pretvorbo.

2 Spletna gradiva

2.1 Razvoj spletnega gradiva

Derek Rowntree, eden vodilnih strokovnjakov za pripravo gradiv študija na daljavo (ŠND) opozarja, da potrebujemo za pripravo učnega gradiva za ŠND, prilagojenega zahtevam za samostojno učenje, približno polovico časa, drugo polovico pa za pisanje in urejanje gradiva (1994:137). Naše izkušnje, pridobljene pri razvoju Spletnega programa o e-izobraževanju, potrjujejo, da velja takšno razmerje okvirno tudi za spletno gradivo, ki je običajno ena bistvenih sestavin spletnega izobraževalnega programa.

³ Gre za projekt ESS - Zmanjševanje izobrazbenega primanjkljaja pri odraslih in izobraževanje ter usposabljanje osipnikov.

⁴ Priročnik je na voljo tudi v pdf formatu na spletni strani http://arhiv.acs.si/publikacije/Osnove_e-izobrazevanja.pdf.

Pred samo izdelavo spletnega gradiva o e-izobraževanju smo namreč opravili dokaj obsežne in temeljite priprave. Te priprave so se nanašale na:

- pripravo vsebine,
- izbiro učnega okolja,
- usposabljanje avtorjev za izdelavo oziroma pisanje gradiva,
- tehnično in organizacijsko pripravo za izdelavo gradiva.

Priprave so se začele že leta 2004, ko smo pripravili prvi osnutek zasnove spletnega programa in končale dobro leto kasneje z zasnovo izvedbenega modela.

Pripravljalne aktivnosti povezane z *opredelitvijo vsebine*, so zajemale opredelitev konceptualnih osnov e-izobraževanja, splošnih ciljev programa in ciljnih skupin, pregled zaposlitvenih profilov in tipičnih delovnih nalog v e-izobraževanju, analizo potrebnih znanj za razvoj in izvajanje e-izobraževanja, preučevanje primerljivih programov o osnovah e-izobraževanja v drugih državah in relevantne literature tega področja.

Prvi in najpomembnejši korak pri vsebinski zasnovi izobraževalnega gradiva o izobraževanju je opredelitev samega koncepta e-izobraževanje, torej, kaj pravzaprav razumemo z e-izobraževanjem. Učno gradivo o e-izobraževanju temelji na ožjem pojmovanju e-izobraževanja. Tako pojmovano e-izobraževanje za razliko od e-izobraževanja v širšem pomenu predpostavlja, da tehnološka podpora ni le delna, temveč celostno integrirana v vse elemente izobraževalnega procesa, tako v učna gradiva, kot tudi v pedagoško in administrativno podporo. Gre za t.i. celostno e-izobraževanje, ki predstavlja sodobno različico ŠND in ki omogoča izvajanje izobraževalnega procesa kljub temu, da sta učitelj in udeleženec prostorsko ločena. Za celostno e-izobraževanje je značilno, da je večina vsebine posredovana on-line, interakcijo med učiteljem in udeležencem pa podpira in omogoča sodobna IKT.

Na osnovi opravljenih pripravljalnih aktivnosti smo identificirali naslednje izobraževalne vsebine: teoretični in razvojni vidiki e-izobraževanja, načrtovanje e-izobraževanja, razvoj programa e-izobraževanja, management v e-izobraževanju, oblike pedagoške podpore v e-izobraževanju, zagotavljanje kvalitete in evalvacija. Okvirno shemo vsebin smo nato še podrobneje prediskutirali s predstavniki potencialnih uporabnikov programa. Nato smo pripravili splošno strukturo vsebine spletnega gradiva. Vsebino spletnega gradiva sestavlja šest modulov oziroma *vsebinskih sklopov*. Vsebinski sklopi so sestavljeni iz *poglavij*, ta pa se dalje členijo na *učne enote*.

Izbor IKT podpore je nujna sestavina v pripravi programa e-izobraževanja. Za računalniško podporo pri razvoju in izvajanju programov e-izobraževanja se večinoma uporabljajo sistemi za upravljanje izobraževanja in učnih vsebin ali *učna okolja*. Ta podpirajo tri temeljne funkcionalne sklope e-izobraževanja: vsebino, komunikacijo in menedžment. Izbor učnega okolja je potekal v več zaporednih korakih. Po pregledu dostopnih informacij o učnih okoljih na spletu smo na podlagi za nas pomembnih kriterijev za izbor učnega okolja (kot so pedagoški vidik, ekonomski vidik, stabilnost učnega okolja, pogosta uporaba in tehnični pogoji) izbrali tri učna okolja v ožji izbor. Na podlagi evalvacije funkcionalnih značilnosti treh izbranih učnih okolij in testiranja učnega okolja Moodle, smo se odločili za prostodostopno učno okolje Moodle.

Hkrati s pripravo vsebine in postopki izbire primerne učnega okolja je potekalo tudi *usposabljanje avtorjev gradiva* s pridobivanjem praktičnih izkušenj in specialnih znanj s

področja e-izobraževanja na tečajih, delavnicah in konzultacijah in tudi s samostojnim študijem strokovne literature.

Zaradi obsežnosti in raznolikosti tematike, ki sodi v osnove e-izobraževanja, je pri pisanju spletnega gradiva sodelovalo več avtorjev. Da bi zagotovili vsebinsko in oblikovno konsistentnost gradiva, smo izvedli *nekatero tehnično-organizacijske priprave*. Pripravili smo zelo podrobno dispozicijo vsebine. Izdelali smo tudi vzorčno besedilo za dve učni enoti, ki sta služili za zgled piscem spletnega gradiva.

V učno okolje Moodle je nato računalniški strokovnjak vnesel vsebino vzorčne učne enote. Z njegovo pomočjo smo nato koncipirali tehnično-oblikovne vidike spletnega gradiva.

2.2 Izvedbeni model spletnega gradiva

Aktivnosti, ki smo jih prikazali v prejšnji točki, so bile osnova za oblikovanje izvedbenega modela spletnega gradiva.⁵

Z izvedbenim modelom določimo osnovne značilnosti spletnega gradiva. V izvedbenem modelu namreč podrobno razdelamo oziroma konkretiziramo zamisel o naboru vsebin po ravneh in o dodatnih elementih.

Pri zasnovi izvedbenega modela spletnega gradiva smo izhajali iz ugotovitve, da je za preglednost in razumljivost spletnega besedila ključna identifikacija vsebinsko smiselnih kosov in njihovo hierarhično povezovanje v večje smiselne enote. Hierarhično naj bi bila vsebina razporejena največ na štirih ravneh, to pa načeloma omogoča, da je sleherna informacija dosegljiva največ s štirimi kliki. Pri zasnovi spletnega gradiva moramo torej določiti, ne le katere vsebine bodo dostopne, temveč tudi *raven* (na kateri ravni bo vstopno mesto do določene vsebine oziroma na kateri ravni bo objavljena določena vsebina).

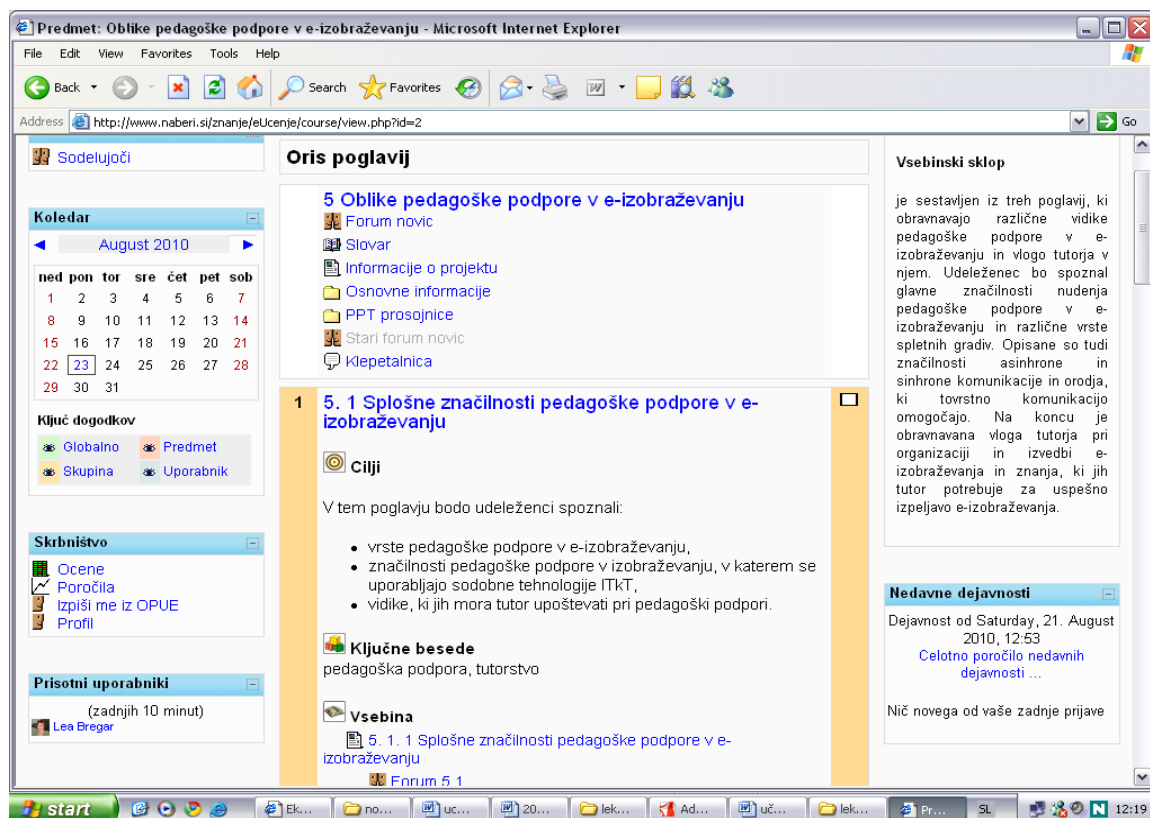
Spletno gradivo smo v skladu s priporočili zasnovali na štirih ravneh:

Prva raven: vstopno mesto s splošnimi informacijami. Na tej ravni so objavljeni osnovni podatki o spletnem gradivu, dobrodošlica udeležencem, kazalo vsebin spletnega gradiva, kazalo vsebinskih sklopov, prijava v vsebinski sklop.

Druga raven: strani za poglavja. Stran na drugi ravni vsebuje naslednje elemente: naslovi poglavij, za vsako poglavje posebej cilji poglavja, ključne besede, vsebina (naslovi učnih enot; naslov posamične učne enote predstavlja vstopno mesto za vsebino učne enote), vprašanja za samopreverjanje (vstopno mesto za dostop do vprašanj), povzetek, literatura in viri. Navedeni elementi so opremljeni z ikonami. Na tej ravni je možen tudi dostop do dodatnih gradiv, kot so slovar uporabljenih izrazov (angleško – slovenski), informacije o projektu ter rubrika z različnimi informacijami (na primer z navodili za udeležence na primer za Moodle, za pripravo seminarske naloge ipd.)

Del druge ravni ilustriramo z izsekom spletne strani za poglavje Splošne značilnosti pedagoške podpore v e-izobraževanju.

⁵ Izobraževalni program o e-izobraževanju je zasnovan širše in zajema poleg spletnega gradiva še različne oblike pedagoške in nepedagoške podpore na osnovi sinronih in asinhronih orodij komunikacije.

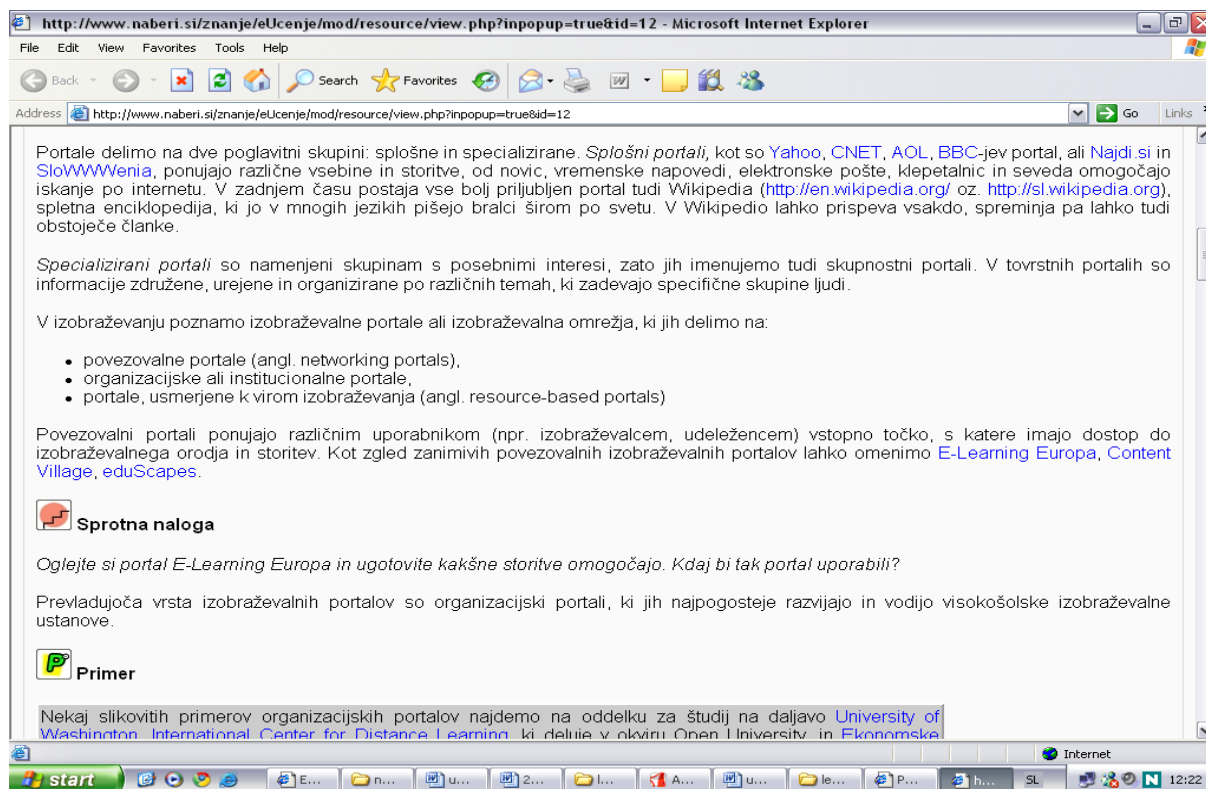
Slika 1. Izsek spletne strani za poglavje Splošne značilnosti pedagoške podpore v e-izobraževanju (Vir: Spletni program o e-izobraževanju, <http://www.naberi.si/znanje/eUcenje/>)

Tretja raven: strani za učne enote. Stran na tretji ravni vsebuje naslednje elemente: besedilo učne enote v html verziji, v pdf verziji, Powerpoint predstavitev ter Powerpoint predstavitev z zvočno razlago.

V vsako učno enoto (besedilo v html) so vključene naslednje učne aktivnosti oziroma elementi: zanimivi primeri za dodatno ponazoritev vsebine ali primeri dobre prakse, večinoma dostopni na spletu, pojasnila (podrobnejša razlaga, dodatna pojasnila z več podrobnostmi, večinoma dostopna na spletu), vprašanja za razmislek (večinoma gre za napotilo udeležencem, da o navedenem vprašanju razmislijo glede na svoje izkušnje, nekatera vprašanja pa so lahko tudi obravnavana na diskusijskih forumih), sprotne naloge (naloge predstavljajo konkretno učno aktivnost, ki naj bi udeležencem programa pomagala preveriti, v kolikšni meri so osvojili snov določene učne enote). Navedeni elementi oziroma aktivnosti so opremljeni z ikonami.

Poleg navedenega je v besedilih učnih enot na voljo dostop do več *povezav* in sicer gre za povezave na druge zanimive spletne strani, za notranje povezave na druge učne enote znotraj istega vsebinskega sklopa in povezave na učne enote drugih vsebinskih sklopov.

Del tretje ravni ilustriramo z izsekom spletne strani za učno enoto.

Slika 2. Izsek spletne strani za učno enoto Spletna gradiva (Vir: Spletni program o e-izobraževanju, <http://www.naberi.si/znanje/eUcenje/>)

Četrta raven: vsebina zunanjih povezav. Ta raven predstavlja vsebino zunanjih informacijskih virov (povezav), ki dopolnjuje oziroma nadgrajuje vsebino, obravnavano v posamezni učni enoti.

3 Postopki pretvorbe

3.1 Področja pretvorbe

Kompleksna večnivojska hierarhično organizirana ter notranje in zunanje prepletena ter vsebinsko raznovrstna strukturna spletnega gradiva podpira/omogoča uresničevanje osnovnih načel e-izobraževanja; samostojno, aktivno, odprto in prožno učenje. Vendar v tiskano gradivo tako kompleksne strukture ni mogoče vgraditi.

Pretvorba spletnega gradiva v tiskano knjigo zato še zdaleč ne pomeni prenos gradiva z enega na drug medij. Prilagoditve so potrebne na vseh temeljnih področjih priprave spletnega gradiva: pri vsebini (z vidika strukture, vključenih učnih aktivnosti in posodabljanja), pri oblikovnih vidikih in pri načinu predstavitve besedila z vidika sloga pisanja in urejanja besedila.

Področja pretvorbe prikazujemo v spodnji preglednici.

Preglednica 1: Področja pretvorbe spletnega učnega gradiva v tiskano gradivo

Spletno gradivo	Tiskano gradivo
področja pretvorbe	
<i>Vsebinska priprava</i>	
Podrobna opredelitev namena in učnih ciljev	nespremenjena
Opredelitev temeljnih vsebinskih sklopov	nespremenjena
Razčlenitev vsebine	malo spremenjena
Izbira učnih aktivnosti	bistveno spremenjena
<i>Oblikovna priprava</i>	
Oblikovna zasnova besedila	bistveno spremenjena
Grafična zasnova spletne strani	ni relevantna
<i>Izbor in integriranje medijev</i>	
Izbor in lastnosti medijev	ni relevantno (en medij)
Vključevanje spletnih virov	posodabljanje (omejena uporabnost – kot informacija o spletnih naslovih)
<i>Pisanje in urejanje besedila</i>	precej spremenjeno

3.2 Vsebina

Vsebina gradiva je v osnovi določena s cilji izobraževalnega programa, ki jih določajo izobraževalne potrebe ciljnih skupin. Ciljne skupine, katerim je namenjen izobraževalni program o osnovah e-izobraževanja, so enake pri tiskanem kot pri spletnem gradivu, zato vsebine (glede na obravnavana področja) oziroma temeljnih vsebinskih sklopov pri tiskanem gradivu nismo spreminjali.

Precejšnje prilagoditve pa so bile potrebne pri sami notranji zgradbi gradiva. Osnovni gradnik spletnega gradiva so tako imenovane učne enote, ki morajo biti pripravljene kot vsebinsko zaokrožene celote. Pri spletnem gradivu so namreč mogoči poljubni preskoki po gradivu. Zaporedje seznanjanja z učno snovjo oziroma učenja praviloma ni vnaprej določeno, zato mora vsaka enota ponuditi celostno informacijo. Pri tiskanem gradivu smo upoštevali, da bo uporabnik bral priročnik praviloma zaporedno (linearno), od teme do teme. Celostnost informacij lahko pri takem načinu uporabe privede do odvečnih informacij, ponavljanja. Da bi se temu izognili, so bile potrebni določeni popravki spletnega gradiva.

Programi e-izobraževanja so praviloma namenjeni samostojnemu učenju. Nepogrešljiva sestavina programov za samostojno učenje so *učne aktivnosti*. Poglavitni namen učnih aktivnosti v programih e-izobraževanja je, da nadomestijo interakcijo med učiteljem in udeležencem, ki v tradicionalnem izobraževanju poteka v živo.

Podpora IKT v izobraževanju izjemno povečuje nabor različnih učnih aktivnosti, ki jih lahko vključimo v spletno gradivo. Uporabniki lahko pridobivajo vsebine za branje iz različnih spletnih virov, poslušajo avdio- in gledajo videoposnetke, se seznanjajo z različni simulacijami, pridobivajo informacije iz različnih diskusijskih forumov, spletnih dnevnikov itd. Tehnologija omogoča tudi izdelavo najrazličnejših iger, virtualnih okolij in virtualnih laboratorijev.

Sodobna tehnologija ima pomembno vlogo tudi pri zagotavljanju *povratnih informacij* učitelja oziroma tutorja o pravilnosti opravljenih aktivnosti. Povratne informacije podajamo z različnimi oblikami asinhrono in sinhrono komunikacije. Jasno je, da izvajanje učnih

aktivnosti zahteva tehnološko razvito okolje, z uporabo več različnih medijev ob podpori različnih tehnologij.

Tiskano gradivo temelji na uporabi enega samega medija, *zapisanega besedila*. Zato smo morali v tiskanem gradivu izpustiti tiste učne aktivnosti, ki zahtevajo uporabo drugih medijev z ustrezno tehnološko podporo. Izključili pa smo tudi tiste učne aktivnosti, ki predpostavljajo aktivno pedagoško podporo s strani učiteljev ali tutorjev. Spletno gradivo je namreč integralni del programa e-izobraževanja, ki v skladu s konceptom celostnega e-izobraževanja predpostavlja tudi ustrezno pedagoško podporo. Tiskano gradivo je lahko na voljo kjer koli, v knjižnici, na delovnem mestu, na seminarju in pogoji, v katerih bralec uporablja tiskano gradivo, niso v ničemer vnaprej določeni.

V tiskano gradivo tako nismo vključili tistih aktivnosti, ki zahtevajo sodelovanje tutorjev ali drugih udeležencev ali pa njihova izvedba brez ustrezne IKT ni mogoča ali je bistveno okrnjena. Tako v primerjavi s spletnim gradivom v tiskano gradivo nismo vključili aktivnosti kot so na primer vprašanja za razmislek, sprotne naloge, vprašanja za sprotno preverjanje znanja. Zaradi takšnih posegov *interaktivnosti v tiskanem gradivu praktično ni*.

Za nekatere učne aktivnosti oziroma elemente učnega gradiva pa je bilo vendarle mogoče poiskati nadomestne, poenostavljene rešitve v tiskani obliki. Seveda je bilo to povezano s precej dodatnega dela.

Uporabnik tiskanega gradiva ne more neposredno uporabljati številnih spletnih povezav (notranjih in zunanjih), ki so vključene v spletno gradivo. Te povezave so pomemben element spletnega gradiva, saj omogočajo večjo preglednost in preprost dostop do dodatnih informacij.⁶

V tiskano gradivo smo zato morali vnesti vrsto dodatnih informacij v obliki besedila ali statične grafike, ki so nam jih v spletni obliki preprosto priskrbele spletne povezave ali pa tako imenovana izskočna okna. Nekatera krajša pojasnila in primere smo vključili v tiskano gradivo kot »opombe pod črto«, daljša pojasnila in primere pa smo vključili v tiskano gradivo kot dodatno, oblikovno drugače predstavljeno besedilo (Glej sliko 3).

S tem smo dosegli, da tiskano gradivo v primerjavi s spletnim gradivom vsebinsko ni bilo bistveno osiromašeno.

Dodaten izziv pri vsebinskem prilagajanju spletnega gradiva v tiskano verzijo je bil nagel razvoj interneta. V dobrih dveh letih, ki sta minili od objave spletnega gradiva do začetka priprav za tiskani priročnik jeseni 2009 je internet prinesel veliko novega, tako glede objavljenih vsebin, zanimivih za e-izobraževanje, kot glede razvoja novih orodij. Vsebinsko spletnega gradiva smo morali precej posodobiti, z uvrščanjem tem o novih spletnih orodjih, o e-izobraževanju 2.0, z aktualnimi primeri uporabe e-izobraževanja v praksi, s prikazom novih rešitev na področju avtorskih pravic in s posodabljanjem naslovov spletnih povezav.

⁶ Ker smo se odločili, da verzijo tiskanega gradiva objavimo še v 'pdf' formatu na spletu (http://arhiv.acs.si/publikacije/Osnove_e-izobrazevanja.pdf), je bilo smiselno, da v besedilu ohranimo te povezave, saj jih uporabnik 'pdf' formata lahko s pridom uporablja, bralec tiskanega gradiva pa koristijo zgolj kot informativni zapis spletnega naslova. Spletne povezave, ki omogočajo dodatne, bolj poglobljene ali širše zastavljene informacije o obravnavani problematiki smo tematsko razvrstili po poglavjih v rubriki 'Priporočene povezave'.

Marsikatero od teh novosti se uporablja danes v e-izobraževanju poskusno in šele daljše obdobje bo pokazalo resnično uporabnost za e-izobraževanje. V tiskanem gradivu smo zajeli tudi nekatera nova spoznanja ter poglede teoretikov in raziskovalcev e-izobraževanja, ki so bili objavljeni v zadnjih dveh letih v člankih in publikacijah na spletu ali pa v tiskani obliki.

3.3 Oblikovni vidik

Tudi oblikovni vidik smo morali prilagoditi tisku, upoštevajoč načela in tehnične možnosti za kakovostno oblikovanje tiskanih gradiv. Ikone, ki so skorajda nepogrešljiv element spletnih gradiv, smo v tiskanem gradivu opustili, saj smo ocenili, da bi bile v knjigi nepotrebne iz dveh razlogov. Prvič, elementi tiskanega gradiva so dovolj prepoznavni s samimi oblikovnimi tehničnimi rešitvami. Drugič, za širši krog bralcev bi bile živopisne ikone lahko celo moteče. Veliko pozornosti smo namenili grafičnemu oblikovanju besedila, kjer smo skušali z enostavnimi in konsistentnimi grafičnimi rešitvami, z ustreznim izborom in fontom črk doseči preglednost besedila. K preglednosti besedila prispeva tudi konsistenten sistem označevanja naslovov in mednaslovov, ki je dopolnjen še z informacijami 'v glavi strani' o vsebinskem sklopu (na levi strani) in poglavju (na desni strani). Funkcije posameznih delov besedila so razvidne z oblikovnimi rešitvami. Ostalo besedilo se od osnovnega loči po barvi (modri), ki je uporabljena tudi kot podlaga za uokvirjena besedila, kamor smo uvrstili primere in pojasnila iz spletnega gradiva. Izgled tiskane strani ilustriramo na sliki 3.

3.4 Način predstavitve besedila (slog pisanja)

Dejstvo, da je tiskano gradivo namenjeno širokemu krogu uporabnikov v Sloveniji, je narekovalo tudi izbiro sloga pisanja in postopke urejanja besedila. Strokovnjaki z angleškega govornega področja, kjer je neformalno komuniciranje bolj uveljavljeno kakor v našem kulturnem okolju, priporočajo za gradiva e-izobraževanja pogovorni (konverzacijski) slog pisanja. Naše izkušnje kažejo, da pretirana domačnost, poenostavljanje in pokroviteljski slog pisanja med uporabniki niso najbolje sprejeti. Zato smo v tiskanem gradivu raje uporabili manj oseben, strokovni slog pisanja. Vsekakor pa smo se trudili, da je besedilo napisano razumljivo in s čim manj tehničnimi napakami. Zavedali smo se, da je odpravljanje takšnih spodrseljajev potem, ko gre knjiga v tisk, nemogoče in da bralca napaka v knjigi zbode v oči bistveno bolj, kot če pobira informacije z računalniškega zaslona.

V poslovnem načrtu odgovorimo na vsa pomembna vprašanja v zvezi z načrtovanimi aktivnostmi, ki so potrebne za uresničitev poslovne zamisli in ki imajo finančne ali kadrovske posledice.

V preglednici 6 predstavljamo primer možne strukture poslovnega načrta v e-izobraževanju s sestavnimi elementi.

Preglednica 6: **Vzorčni primer elementov poslovnega načrta v e-izobraževanju**

<p>Povzetek:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kratka predstavitev organizacije in njene reference, katere programe e-izobraževanja namerava razvijati ali izvajati organizacija, kdaj in zakaj, komu bodo programi namenjeni
<p>Ozadje (Izhodišče) posla:</p> <ul style="list-style-type: none"> • opis aktivnosti in referenc organizacije (podrobnejši opis aktivnosti in primerjalnih prednosti organizacije ter njen pomen na nekem geografskem območju); • vizija in poslanstvo organizacije; • cilji organizacije na področju e-izobraževanja (lahko so predstavljeni v obliki preglednice, v kateri navedemo strateške cilje, operativne cilje in pričakovane rezultate¹⁹); • opis storitev (podrobnejši opis programov e-izobraževanja, njihovih ciljev in pozitivnih učinkov); • operacionalizacija ciljev (podroben opis načina doseganja zastavljenih ciljev – na primer število in vrsta programov tradicionalnega izobraževanja, ki jih bomo priredili za izvajanje v obliki e-izobraževanja, število zaposlenih v organizaciji, ki jih bomo morali usposobiti za različne aktivnosti v e-izobraževanju, število zunanjih sodelavcev in njihove naloge ipd.).

19 Na primer: strateški cilj – omogočiti dostop do izobraževanja skupinam prebivalstva, ki se ne morejo udeleževati tradicionalnih oblik izobraževanja, operativni cilji – v ta namen razviti in izvajati programe e-izobraževanja za določena vsebinska področja, pričakovani rezultati – število načrtovanih ali vpisanih udeležencev izobraževanja.

Slika 3: Izsek iz tiskanega gradiva za podpoglavje Poslovni načrt v e-izobraževanju

4 Zaključek

Z razvojem e-izobraževanja je na voljo vse več spletnih gradiv in vse več njihovih avtorjev se odloča, da jih objavi tudi kot tiskana gradiva. Postopek prilagoditve spletnih gradiv tiskanemu mediju je na prvi pogled enostaven in ne zahteva veliko dodatnega dela in stroškov.

Naše izkušnje pri spremembi spletnega programa o e-izobraževanju v tiskani priročnik pa kažejo, da to ni zgolj mehanična sprememba medija. Potrebni so poznavanje načel in izkušnje pri oblikovanju spletnih gradiv in spletnih programov ter tiskanih učnih gradiv, pa tudi poznavanje prednosti in omejitev obeh vrst gradiv. Na tej osnovi je mogoče pripraviti kakovostno tiskano gradivo, ki bo opravičilo dodatne stroške. Zavedati pa se moramo, da je možnost interakcije v tiskanih gradivih zelo omejena in zaradi tega so v primerjavi z elektronskimi gradivi bistveno manj primerna za e-izobraževanje. Pri tiskanem gradivu so omejene tudi možnosti prilagajanja, dopolnjevanja, ažuriranja in popravljanja. Zato je potrebna še večja skrbnost in temeljitost pri pripravi gradiva, kar vse povzroča dodatne stroške v primerjavi s spletnim gradivom, ki je že na voljo.

Načeloma velja, da so prednosti tiskanega gradiva (dostopnost, preglednost, prenosljivost in enostavnost uporabe) posebej relevantne, kadar gre za tematiko splošne narave z daljšo

življenjsko dobo in razmeroma širokim krogom uporabnikov ali pa ko želimo vsebino približati skupinam prebivalcev, pri katerih je digitalna pismenost na nižji ravni. Seveda to velja ob predpostavki, da primerljive literature v tiskani obliki ni na voljo in je izdelava tiskanega gradiva na osnovi spletnega v dani situaciji pravzaprav edina možnost. Sicer pa mora konkretna odločitev o pretvorbi posameznega spletnega gradiva v tiskano gradivo temeljiti na presoji stroškov in koristi.

Literatura in viri

- Andragoški center Slovenije, Spletni program o e-izobraževanju, dosegljivo na <http://www.naberi.si/znanje/eUcenje/> (21. 8. 2010).
- Bates, T. (2009). E-Learning and 21st Century Skills and Competences, dosegljivo na <http://www.tonybates.ca/2009/06/24/e-learning-and-21st-century-skills-and-competences/> (22. 10. 2009).
- Gilster, P. (1997). Digital Literacy, Wiley and Computer Publishing.
- Hedden, H. (2010). How to Turn an Online Course into a Book. eLearn Magazine, April 2010, dosegljivo na <http://www.elearnmag.org/subpage.cfm?section=tutorials&article=27-1> (2. 5. 2010).
- OECD/CERI (2008). New Millenium Learners. International Conference »Learning in the 21st Century: Research, Innovation and Policy«, dosegljivo na <http://www.oecd.org/dataoecd/39/51/40554230.pdf> (10. 8. 2010).
- Rowntree, D. (1994). Preparing Materials for Open, Distance and Flexible Learning. Kogan Page and Institute of Educational Technology, Open University, London.
- Statistični urad Republike Slovenije - SURS (2009). Statistični letopis 2009, dosegljivo na <http://www.stat.si/letopis/letopisprvastran.aspx> (15. 8. 2010).